

UDK: 347.4 : 347.74
izvorni znanstveni rad
primljen 14. studenoga 2001.

Mr. sc. Marko Bevanda,
asistent Pravnog fakulteta u Mostaru

HARMONIZIRANJE PROPISA DRŽAVA ČLANICA EUROPSKE UNIJE U PODRUČJU ZASTUPANJA

Pravni instrumenti i postupci komunitarnog prava, te posebne pravne tehnike primjene tog prava imaju veliko značenje za usuglašavanje dosadašnjih propisa o zastupanju u državama članicama Europske unije, kao i usklađivanju njihovih pravnih odredaba o zastupanju s novim originalnim rješenjima prava Europske unije. «Ustavno jamstvo» prava konkurencije na zajedničkom tržištu sadržano u odredbama Rimskog ugovora «ustavni» je temelj uređenja odnosa zastupanja odgovarajućim pravnim instrumentima i postupcima komunitarnog prava. U radu se iznose osnovna obilježja pojedinih pravnih instrumenata i postupaka komunitarnog prava s posebnim osvrtom na Uputu Vijeća 86/653/EEZ od 18. prosinca 1986. za usklađivanje propisa državama članicama Europske unije koji se odnose na samostalnog zastupnika. Autor konstatira da je znatan interes za Bosnu i Hercegovinu da postojeće propise o zastupanju uskladi s novim rješenjima komunitarnog prava.

I. Uvod

Ugovori o zastupanju regulirani su u najvećem broju europskih država izravno propisima u sklopu građanskih zakonika ili posebnim zakonima, te nekim međunarodnim ugovorima (dvostranim ili višestranim – međunarodnim konvencijama) i (na posredan način) drugim pravnim instrumentima i postupcima kojima se na svjetskoj razini ili u sklopu Europske unije nastojalo ujednačiti različite propise i pojmove zastupanja, posebno trgovačkog.¹ Pravo koje se stvara u sklopu triju Zajednica:² Europska

¹ Usporedi: D. Mlikotin Tomić, *Pravo međunarodne trgovine*, Zagreb 1999, str. 184.

² Ugovor o osnivanju Europske ekonomske zajednice (*Treaty establishing European Economic Community, EEC Treaty*) i Ugovor o osnivanju Europske zajednice za atomsku energiju – EUROATOM (*Treaty establishing European Atomic Energy, EAEC Treaty*) tzv. *Rimski ugovori* ili Osnivački sporazumi su potpisani u Rimu 25. ožujka 1957, a stupili su na snagu 1. siječnja 1958. godine. Sporazumi su potpisani je od strane šest država: Francuske, Njemačke, Italije, Belgije, Nizozemske Luksemburga.

Ugovor o osnivanju Europske zajednice za ugljen i čelik (*Treaty establishing European Coal and Steel Community, ECSC Treaty*), tzv. *Pariški sporazum* potpisan je u Parizu 18. travnja 1951, a stupio je na snagu 25. srpnja 1952. godine. Potpisnice su šest prvobitnih država članica: Njemačka, Belgija, Francuska, Italija, Luksemburg i Nizozemska.

Ugovor o osnivanju Jedinственог савјета i Jedinствене komisije Europskih zajednica (*Treaty Establishing a Single Council and a Single Commission of the European Communities – Merger Treaty*) potpisan je 1965, a stupio na snagu 1. srpnja 1967. godine. Ovaj Ugovor uspostavio je

zajednica, Europska zajednica za ugljen i čelik i Europska zajednica za atomsku energiju, uobičajeno se naziva Pravo Europskih zajednica³ (Europsko pravo)⁴ ili komunitarno pravo (*European Community Law, the Law of the EEC*), odnosno, nakon stupanja na snagu Ugovora o Europskoj uniji,⁵ ovo se pravo naziva Pravom Europske unije, ali se u tom slučaju mora imati u vidu da komunitarno pravo (*ius commune*) stvaraju organi Europskih zajednica i da se s obzirom na nedefinirani položaj toga novog entiteta i nepostojanja vlastitih legislativnih ovlaštenja tim nazivom može koristiti samo u uvjetnom smislu kao zbroj pravnih sustava triju Europskih zajednica.⁶ Međutim, postoje mišljenja da Pravo Europske unije čini poseban pravni sustav "struktura i procedura" koji ima ne samo obilježja nacionalnih pravnih sustava (s kojima je tijesno povezan) nego i obilježja posebnoga nadnacionalnog pravnog sustava.⁷

jedinstveni Savjet ministara za sve tri Zajednice, te spojio Visoku vlast konstituiranu Ugovorom o ECSC, Komisiju EUROATOM-a i Komisije EEZ-e u jedno tijelo.

Opširnije: S. Rodin, *Pravni sustav i institucije Europske zajednice*, Zagreb 1990; R. D. Vukadinović, *Pravo Europske unije*, Beograd 1996; D. Mlikotin Tomić, *Pravo Evropske ekonomske zajednice*, Zagreb 1978; www.europa.eu.int

³ "Nazivom Pravo Europskih zajednica ili skraćeno Pravo Zajednica obilježava se ukupnost propisa kao što su ugovori, propisi, sudske presude i drugi pravni akti kojima se uređuju raznovrsni unutrašnji i vanjski odnosi triju europskih zajednica", D. Mlikotin Tomić, *Pravo međunarodne trgovine*, Zagreb 1999, str. 372.

⁴ Pod pojmom pravo Europskih zajednica (Europsko pravo) u objektivnom smislu podrazumijevamo skup pravnih normi kojima su regulirani međusobni odnosi u koje stupaju pravni subjekti Europskog prava tj. fizičke osobe koje imaju državljanstvo neke od država članica, pravne osobe koje imaju sjedište u nekoj od država članica, države članice i njihovi organi, organi i institucije Europskih zajednica. Usporedi: S. Rodin, Isto, str. 29.; R. D. Vukadinović, Isto, str. 33.

⁵ Ugovor o Europskoj uniji (*Treaty on European Union*) je potpisan u nizozemskom gradiću Maastrichtu 7. veljače 1992. a stupio na snagu 1. studenog. 1993. godine. Ugovorom je Europska ekonomska zajednica preimenovana u Europsku zajednicu i stvoren je novi (vrlo specifičan) entitet, *sui generis* integracija, Europska unija (s dosta nejasnim i nedefiniranim pravnim i političkim statusom), zbog čega i službeni naziv Maastrichtskog sporazuma nosi naziv Ugovor o Europskoj uniji. U političkom smislu Europska unija je zasnovana na trima Europskim zajednicama, dopunjenim politikama i oblicima suradnje utvrđenim u Maastrichtskom sporazumu, a to su: suradnja u zajedničkoj vanjskoj i sigurnosnoj politici – CFSP (Glava 5., članak J. Ugovora iz Maastrichta) i suradnja u oblastima pravosuđa i unutarnjih poslova između država članica – JHA (Glava 6, članak K. Ugovora iz Maastrichta). U pravnom smislu još uvijek postoje tri Europske zajednice koje zadržavaju svoj pravni subjektivitet. Europska unija ima sljedeća tijela: Europsko vijeće, Povjerenstvo Europske unije, Ministarsko vijeće, Parlament Europske unije i Sud Europske unije. Opširnije o Europskoj uniji i trima Europskim zajednicama; T. C. Hartley (prijevod Obrad Račić), *Osnovi prava Europske zajednice: uvod u ustavno i upravno pravo Europske zajednice*, Sarajevo 1998; R. D. Vukadinović, Isto, 1996; D. Jurić, *Europski parlament nakon Amsterdamskog ugovora*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 19., supplement, 1998, str. 1135 – 1161; S. Rodin, Isto; S. Rodin, *Europska integracija i ustavno pravo*, Zagreb 1997; N. Misita, *Osnove prava zaštite potrošača Europske zajednice*, Sarajevo 1997.

⁶ Tako: R. D. Vukadinović, Isto, str. 32.

⁷ Usporedi: P. J. Kapteyn, P. VerLoren, *Introduction to the Law of The European Communities*, Deventer 1990, navedeno prema S. Lilić, *Status lica i administrativne procedure u pravu Evropske unije*, Zbornik radova *Pravo Europske unije (Fizička i pravna lica)*, Udruženje za pravo Europske unije (Centar za međunarodne studije), Beograd 1998, str. 93.

Jedna od zadaća Europske unije jest usklađivanje prava unutar Unije, pa ta europska (kon)federacija⁸ država u sklopu toga ima važne zadaće i na području ugovornog prava. Na oblikovanje nacionalnog ugovornog prava država članica Europske unije (pa i velikog broja drugih država, uključujući i Bosnu i Hercegovinu), pa time i odredaba o zastupanju, veliki utjecaj imaju ne samo nacionalni politički, socijalni i gospodarski procesi nego i procesi nadnacionalne ekonomske, političke i normativne integracije. U cilju jamčenja tržišne utakmice i osiguranja temeljnih sloboda u Europskoj uniji harmonizira se europsko ugovorno pravo, kao i pravila o zastupanju. Pravo EU se ne može zamisliti bez razvoja europskog ugovornog prava. Ako je cilj izjednačavanja i harmonizacije ugovornog prava unutar Europske unije stvaranje skupa povezanih pravila unificiranoga ugovornog prava (nadmacionalno ugovorno pravo), izravno primjenjivih u zemljama članicama i čiji su izravni adresati zemlje članice i njihovi građani, postavlja se pitanje postoji li uopće koja druga mogućnost osim kodifikacije.⁹ Međutim, ako je cilj uspostava djelotvornog stupnja međusobne usklađenosti i neproturječnosti odredaba nacionalnih ugovornih prava, onda bi se moglo raspravljati i o drugim pravnim instrumentima i postupcima različitim od kodifikacije, a to su: Upute Vijeća Europske unije za izjednačavanje prava država članica,¹⁰ međunarodne konvencije, odnosno ugovori između država članica Europske unije, "restatemens", kao i Opća načela ugovornog prava, koja su rezultat rada Komisije za ugovorno pravo, te rad UNIDROIT-a (*Međunarodni institut za unifikaciju privatnog prava*).¹¹ Navedeni pravni instrumenti i postupci europskoga ugovornog prava, te posebne pravne tehnike primjene tog prava važni su za stvaranje ugovornog prava i u nacionalnim pravima država koje nisu članice Unije.

Primarni, fundamentalni i opći izvor komunitarnog prava čine odredbe Rimskog ugovora.¹² Za odnos zastupanja od prvorazrednog značenja odredaba su čl. 81. (ranije

⁸ "Europska unija nije klasična konfederacija (a one danas više niti ne postoje) iako ima mnoge elemente njezina institucionalnog ustrojstva, a nije ni pravno ni zbiljski, ni federacija, pa niti federacija u nastajanju, zbog čega je najprikladniji zaključak da je Europska unija savez država sui generis ili osebujna zajednica interesa država članica, koja je u nekim elementima (primjerice struktura Parlamenta) i više od federacije, dok je u drugim i manje od klasične konfederacije", S. Sokol, B. Smerdel, *Ustavno pravo*, Zagreb 1998, str. 296.

⁹ O problemima unificiranja prava na području zastupanja vidi: G. Eörsi, *Two problems of the unification of the Law of agency (Law and international trade)*, Frankfurt 1973, str. 83 – 100.

¹⁰ Upute (direktive, smjernice, engl. *Directives*) su pravni akti koji obvezuju države članice u smislu cilja koji treba ostvariti, ali je državama članicama ostavljena sloboda u izboru oblika i sredstava kojim će taj cilj postići. Tako ostaje očuvana nacionalna legislativna mjerodavnost, iako je država članica (zakonodavac) u roku određenom uputom dužna na odgovarajući način implementirati uputu u nacionalni pravni sustav. Upute se u načelu ne mogu neposredno primjenjivati u državi članici, ali Europski sud može odrediti (zbog povrede Ugovora o osnivanju Europske unije) da se, u slučaju nepostupanja države članice prema Uputi, odnosno u slučaju neodgovarajućeg načina unošenja Upute u nacionalni pravni sustav, u državi članici Uputa neposredno primjenjuje.

¹¹ Opširnije: A. Hartkamp, M. Hesselink, E. Hondius, C. Jouston, E. du Perron (Editors), *Towards a European Civil Code*, The Hague, London, Boston 1998, str. 72 – 82.

¹² Rimski ugovor, zajedno s drugim Osnivačkim ugovorima (s izmjenama i dopunama), može se smatrati Ustavom EZ. U Osnivačke ugovore spadaju: Ugovor o osnivanju Europske zajednice za ugljen i čelik (stupio na snagu 23. 06. 1952), Ugovor o osnivanju Europske zajednice za atomsku energiju (stupio na snagu 01. 01. 1958), Ugovor o osnivanju Europske ekonomske zajednice (stupio na snagu 01. 01. 1958), Jedinstveni europski akt (stupio na snagu 01. 07. 1987), Ugovor o Europskoj uniji (stupio na snagu 01. 11. 1993), Amsterdamski ugovor (stupio na snagu 01. 05. 1999) i Ugovor iz Nice (potpisan 26. 02. 2001, nije stupio na snagu), s pratećim amandmanima i protokolima.

čl. 85.) i čl. 82. (ranije 86) Rimskog ugovora kojima se regulira pravo konkurencije EU. "Ustavno jamstvo" prava konkurencije sadržano u čl. 81. i 82. (ranije 85. i 86) "ustavni" je temelj uređenja odnosa zastupanja odgovarajućim pravnim instrumentima i postupcima komunitarnog prava. U tom smislu, veoma aktualna i za znanstvenu raščlambu pogodna je Uputa Vijeća EEZ, br. 653. od 18. 12. 1986, za usklađivanje propisa državama članicama koji se odnose na samostalnog zastupnika (OJ 1986. L382/17) (u daljnjem tekstu - Uputa 86/653 EZ).¹³

II. Napomene o pojedinim pravnim instrumentima i postupcima za harmoniziranje komunitarnog prava u području zastupanja

I. Do danas su sklopljene dvije višestranke konvencije u području zastupanja, i to: **Konvencija o pravu koje se primjenjuje na zastupanje**, Haag, 14. ožujka 1978. (*Convention on the Law on the Applicable to Agency*)¹⁴ i (UNIDROIT) **Konvencija o zastupanju u međunarodnoj prodaji robe**, Ženeva, 17. veljače 1983. (*Convention on Agency in the International Sale of Goods*).¹⁵

II. *Restatements* je skup metoda i pojava razvijenih u SAD od strane Američkog pravnog instituta (*American Law Institute*),¹⁶ koji je utemeljen 1923. Prvotno su zamišljene tako da prikažu, na sistematičan i zakonu sličan način, pravila određenih pravnih područja onako kako se ona primjenjuju na sudu. U drugom, razvijenijem, smislu ova metoda se može koristiti da bi se formulirala zajednička (običajna) pravna pravila za određena pravna područja iz različitih zakona i sudskih presuda različitih država. Osnovna ideja ovoga pristupa bila je pretpostavka da se može naći ili predložiti zajednička jezgra pravila u određenim područjima različitih nacionalnih pravnih odredaba (npr. zajedničko europsko građansko pravo), u najmanju ruku da se pravilo može smatrati zajedničkim ili unaprijeđenim (razvijenim) za rješavanja društveno-gospodarskih problema.¹⁷ *Restatement* (prvi) ugovora iz 1932. (*The Restatement (First) of Contracts*) je prvi u seriji "restatements-a prava" Američkog pravnog instituta. Profesor S. Williston, uz pomoć i savjete profesora A. L. Corbina i drugih uvaženih pravnika, uglavnom je napisao *Restatement I*. Rad na *Restatementu* (drugom) ugovora počeo je

¹³ Council Directive 86/653/EEC of 18 December 1986 on the coordination of the laws of the Member States relating to self-employed commercial agents. Tekst Upute 86/653 EZ vidi: C. Quigley (Barrister), *European Community Contract Law* (vol. II.), London, The Hague, Boston 1997, str. 328 – 336.

¹⁴ Konvencija je stupila na snagu 01. svibnja 1992. (Francusku, Argentinu i Portugal), odnosno 10. listopada 1992. (Kraljevina Nizozemska – u Europi i Aruba). Vrlo značajna i opsežna knjiga o toj Konvenciji i institutu agency je: *Agency in Private International Law (The Hague Convention on the Law Applicable to Agency)*, T.M.C. Asser Instituut, The Hague, 1995, autora H.L.E. Verhagena, www.hech.net/c/conventions/text27e.html

¹⁵ Konvencija o zastupanju u međunarodnoj prodaji robe još nije stupila na snagu.; Vidi: www.unidroit.org/english/conventions/c-ag.html

¹⁶ Vidi: www.ali.org

¹⁷ A. Hartkamp, M. Hesselink, E. Hondius, C. Jouston, E. du Perron (Editors), *Towards a European Civil Code*, Nijmegen, The Hague, London, Boston 1998, str. 79.

1962. a završio je 1979. Restatement (drugi) ugovora 1981. (*Restatement (Second) of Contracts*) napisao je (uglavnom) profesor R. Braucher, dok je manji dio napisao profesor E. A. Farnsworth.¹⁸ Agency definira § 1(1) *Restatement II*.¹⁹ Također, definicija agenta kao osobe koja je ovlaštena stvarati pravne obveze za nalogodavatelja sadržana je u *Restatementu II*.²⁰

III. Međunarodni institut za unifikaciju privatnog prava (*The International Institute for the Unification of Private Law, Institut International pour l'Unification du Droit UNIDROIT*)²¹ sa sjedištem u Rimu (Villa Aldobrandini), utemeljen je 1926. godine pod okriljem Lige naroda. Trenutačno 59 članica s pet kontinenata, uključujući mnoge europske države, kao i SAD, te Rusku Federaciju i Narodnu Republiku Kinu, predstavlja skup različitih pravnih, gospodarskih i političkih sustava. Institutom ravna Upravno vijeće koje se sastoji od 25 uvaženih pravnika (uglavnom profesora, sudaca, ali i nekih državnih dužnosnika) iz različitih država članica koje bira Opća skupština svakih pet godina. Značajan uspjeh ovog instituta su dvije konvencije koje su usvojene na diplomatskoj konferenciji u Haagu, održanoj 1964. godine, a to su: Konvencija o jednoobraznom zakonu o međunarodnoj prodaji roba (*Convention relating to a Uniform Law on International Sale of Goods – ULIS*)²² i Konvencija o jednoobraznom zakonu o sklapanju ugovora o međunarodnoj prodaji roba (*Convention relating to a The Uniform Law on the Formulation of Contracts for the International Sale of Goods – ULFIS*).²³ Ove konvencije su poslužile kao nadahnuće za Bečku konvenciju UN-a o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe, iz 1980. godine.²⁴ Posebnu važnost za harmonizaciju trgovačkog prava imaju UNIDROIT načela međunarodnih trgovačkih ugovora (*UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*).²⁵

IV. Načela europskoga ugovornog prava su rezultat rada Komisije za europsko ugovorno pravo (poznate kao “*Lando komisija*”), sastavljene od pravnika iz svih

¹⁸ Opširnije: S. J. Burton, M. A. Eisenberg, *Contract Law* (Selected Source materials), West Group, St. Paul 1999, str. 1. – 3. i 221 – 306.

¹⁹ “Agency is the fiduciary relation which results from the manifestation of consent by one person to another that the other shall act on his behalf and subject to his control, and consent by the other so to act”.

²⁰ “Agent is a word used to describe a person authorized by another to act on his account and under his control. A general agent is an agent authorized to conduct a series of transactions involving a continuity of service. A special agent is an agent authorized to conduct a single transactions not involving continuity of service”; Vidi: Restatements of the Law (Second) Volume I. (Agency 2d) by the American Law Institute 1957, American Law Institute Publishers, 1958., F. M. B. Reynolds, B. J. Davenport, *Bowstead on Agency*, London 1976, str. 1; W. A. Seavey, *Handbook of the Law of Agency*, St. Paul 1964, str. 2 - 7;

²¹ Vidi: www.unidroit.com

²² www.unidroit.org/english/conventions/c-ulis.htm

²³ www.unidroit.org/english/conventions/c-ulf.htm

²⁴ Vidi: C. M. Schmitthoff, *Razvoj međunarodnog trgovačkog prava*, Zagreb 1972, str. 27 – 30.

²⁵ Ova načela ne reguliraju odnos zastupanja. Vidi: UNIDROIT *Principles of International Commercial Contracts*, Roma 1994; www.unidroit.org/english/principles/contents.htm

država članica EU, a pod predsjedavanjem profesora Ole Landa.²⁶ Komisija se sastoji od 17 članova iz država članica EU (uglavnom znanstvenika u području prava ili uglednih pravnika praktičara koji su slobodni u odlučivanju i neovisni, koji djeluju bez ikakvog vladinog naputka), koje ne postavljaju njihove vlade i koji ne predstavljaju svoju zemlju u službenom smislu. Komisija je počela s radom 1980. godine, kada je pripremila prijedlog Općih načela ugovornog prava za zemlje članice Zajednice (u daljnjem tekstu: Načela). Europski Parlament je 1989. donio Rezoluciju u kojoj zahtijeva da se počne s pripremnim radom za donošenje europskog zakonika privatnog prava. Preambula Rezolucije glasi: "...unificiranje se može izvršiti kroz grane privatnog prava koje su jako važne za razvoj jedinstvenog tržišta (Single Market)²⁷ kao što je ugovorno pravo ..."²⁸ (Rezolucija od 26. svibnja, 1989. OJEC br. 158/401 od 26. lipnja 1989). Ovaj zahtjev je ponovljen 1994. (Rezolucija od 25. svibnja 1994, OJEC br. C 205 (519) od 25. srpnja 1994).²⁹ Načela su formulirana kao članci koje prate komentari (praćeni bilješkama koje sadržavaju kratke upute na nacionalne pravne sustave u EU), koji uključuju objašnjenja kad god je korisno da se prikaže njihov sadržaj i opseg, kao i upute na druge važne instrumente unificiranog prava.³⁰

Svaki nacionalni pravni sustav nema jednak utjecaj na svako razmatrano pravno pitanje, ali niti jedan pravni sustav nije bio polazna točka Načela i terminologije kojom se koriste. Tvorci Načela nisu smatrali da trebaju posredovati ili praviti kompromise između pojedinih nacionalnih prava, osim ako je to nužno za spajanje Načela u djelotvoran sustav. Komisija nije ograničila izvore samo na nacionalna prava država članica (iako ona imaju značajan utjecaj na fizionomiju Načela), nego se ugledala i na širok raspon građe prava unutar i izvan Europe, uključujući i američki *Uniform Com-*

²⁶ Za razliku od UNIDROIT-ove radne skupine, koju čine stručnjaci iz cijelog svijeta, odnosno stručnjaci s pet kontinenata, članovi Komisije za europsko ugovorno pravo su pravници (samo) iz država članica EU. Podaci uzeti sa: www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/bonell96.html

²⁷ "Tržište koje se sastoji od nacionalnih tržišta svih država članica Europske zajednice, a koje podrazumijeva ukidanje svih oblika prepreka za slobodno kretanje roba, kapitala i radne snage. Pravne pretpostavke za stvaranje takvog prostora i njihova implementacija trebali su biti ostvareni do 1. siječnja 1993., kad je službeno počelo funkcionirati jedinstveno tržište. Kao sinonimi upotrebljavaju se još i nazivi zajedničko tržište (Common Market) i unutarnje tržište (Internal Market)." T. Čapeta, *ECU i monetarna integracija u Europi*, Zagreb, 1995, str. 155; Vidi: B. Rilke, *Evropsko akcionarsko društvo*, Zbornik radova *Pravo Evropske unije (Fizička i pravna lica)*, Udruženje za pravo Evropske unije (Centar za međunarodne studije), Beograd 1998, str. 288. i 289.

²⁸ "...unification can be carried out in branches of private law which are highly important for the development of a Single Market, such as contract law..."

²⁹ 1994. bila je prekretnica za dva velika projekta na polju ugovornog prava. Te je godine UNIDROIT dao odobrenje za tiskanje Načela međunarodnih trgovačkih ugovora (*Principles of International Commercial Contracts* – UNIDROIT *Principles*) i Komisija za europsko ugovorno pravo je završila rad na prvom dijelu Načela europskog ugovornog prava (*Principles of European Contract Law*); O sličnostima i razlikama između ovih instrumenata vidi: M. J. Bonell, *The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts and the Principles of European Contract Law: Similar Rules for the Same Purposes*, 26 *Uniform Law Review*, 1996, str. 229-246, podaci uzeti sa www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/bonell96

³⁰ A. Hartkamp, M. Hesselink, E. Hondius, C. Joustra, E. du Perron (Editors), Isto, str. 109.

*mercantile Code (UCC)*³¹ i *Restatements* ugovora, s time da neke od odredaba u načelima odražavaju prijedloge i ideje koje još nisu ostvarene ni u jednoj od država članica.³²

Treće poglavlje Načela (pod nazivom "*Authority of agents*") bavi se "vanjskim" odnosom sporazumnog zastupanja tj. odnosom između principala i agenta, s jedne strane, i treće osobe, s druge strane, ali ne i "unutarnjim" odnosom između principala i agenta, kao i slučajevima "izravnog" (neposrednog, direktnog) zastupanja³³ (kada agent radi u ime nalogodavatelja) i "neizravnog" (posrednog, indirektnog) zastupanja³⁴ (kada agent djeluje po uputama principala u vlastito ime – *commission agent*, ili kada agent djeluje po uputama nalogodavatelja, ali treća strana to ne zna i nema razloga znati to – *undisclosed principal*).³⁵

III. Uputa 86/653 EZ

Uputa 86/653 EZ³⁶ donesena je s namjerom izjednačavanja i usklađivanja (harmonizacije)³⁷ propisa država članica Europske unije u području zastupanja. Razlike u nacionalnim zakonima glede trgovačkog zastupanja u velikoj mjeri su otežavale zaključivanje i djelovanje ugovora trgovačkih zastupnika, kao što su utjecale i na sigurnost transakcija i na otežavanje položaja agenta u odnosu na nalogodavatelja. Uputa 86/653 EZ uvela je mjere usklađivanja nacionalnih zakona, pravila i upravnih odredaba koji se tiču odnosa trgovačkih zastupnika i njihovih nalogodavatelja. Ona se zasniva na pretpostavci da je zadatak trgovačkog zastupnika pronalaziti klijente, pregovarati s njima i, ako je moguće, s njima sklapati poslove, tako da se naglašava

³¹ Jednoobrazni trgovački zakonik SAD izradila je Konferencija punomoćnika Komisije za unifikaciju prava država članica (*Commissioners of Uniform State Laws*) i Američkog pravnog instituta (*American Law Institute - ALI*), 1962. godine. Ovaj je zakonik, u cijelosti ili u najvećem dijelu, inkorporiran u pravni sustav svih država članica (saveznih država, federalnih jedinica, federalnih država), osim Louisiane.; R. H. Folsom, M. W. Gordon, J. A. Spanogle Jr. (prijevod s engleskog D. Golubović), *Međunarodni trgovački poslovi*, Rijeka 1998, str. 1; Opširnije: S. J. Burton, M. A. Eisenberg, *Contract law* (Selected Source materials), St. Paul, 1999, str. 3. – 220; L. F. del Duca, E. Guttman, A. M. Squillante, *Secured Transactions Under the Uniform Commercial Code*, Ohio 1992, str. 1 – 13; A. Rosett, *Contract law and its application*, Wadsworth (New York) 1994; *Jednoobrazni trgovački zakonik Sjedinjenih Američkih Država od 1962. godine* (predgovor: J. N. Hazard; uvodna napomena: M. Sukijasović), Institut za uporedno pravo, Beograd 1966.

³² Usporedi: O. Land, H. Beale, *Principles of European Contract Law* (Parts I. and II.), Prepared by Commission of European Contract Law, 2000, str. XXVI. (Uvod).

³³ Section 2. *Direct Representation* (Article 3:201 – 3:209).

³⁴ Section 3. *Indirect Representation* (Article 3:301. – 3:304).

³⁵ Usporedi: A. Hartkamp, M. Hesselink, E. Hondius, C. Joutstra, E. du Perron (Editors), o. c., str. 117; O. Land, H. Beale, Isto, str. XXXI. i XXXII. (uvod).

³⁶ Upute Vijeća EEZ su jedno od najvažnijih, najistaknutijih i najpogodnijih pravnih sredstava za unifikaciju ugovornog prava.

³⁷ Na praktičnom planu ovaj proces znači stalno usuglašavanje dosadašnjih pravnih propisa država članica Europske unije, kao i usklađivanje njihovih prava s novim originalnim rješenjima Europske unije. M. Trajković, *Kompanije u pravu Evropske unije*, Zbornik radova *Pravo Evropske unije (Fizička i pravna lica)*, Udruženje za pravo Evropske unije (Centar za međunarodne studije), Beograd 1998, str. 257.

stvarni odnos agenta i klijenta, onakav kakav on jest u stvarnom gospodarskom kontekstu, a ne u hipotetičkim slučajevima.³⁸ Uputa 86/653 EZ postavlja minimum uvjeta koje zastupnik i principal, kao ugovorne strane, moraju ispuniti, tj. ona određuje uvjete pod kojima se mogu obavljati poslovi zastupanja, a da se ne vrijeđaju komunitarna pravila konkurencije.³⁹

Pojam trgovačkog zastupnika - Prema čl. 1.(2) Upute EZ 86/653 trgovački zastupnik (*commercial agent*) je samostalni (*self employed*)⁴⁰ posrednik koji ima trajno ovlaštenje pregovarati o prodaji ili kupnji robe u ime druge osobe (nalogodavatelja), ili pregovarati i sklapati takve poslove u ime i za račun nalogodavatelja.⁴¹ Uputa 86/653 EZ čl. 1.(3) izričito predviđa da sljedeće osobe nisu uključene u definiciju trgovačkog agenta: osoba koja je u svojstvu službenika ovlaštena obvezivati trgovačko društvo ili udrugu; partner koji je zakonski ovlašten obvezivati svoje partnere; upravitelji stečajne mase u stečaju ili povjerenici u likvidaciji. Uputa 86/653 EZ ne odnosi se na: trgovačke agente čije je djelovanje neplaćeno (bez naknade); osobe koje djeluju na burzama novca ili robnim burzama (brokери); "*Crown Agents*" za prekomorsko upravljanje i upravu po "*Crown Agents Act*" iz 1979. u UK, ili po njegovim dopunama (Uputa 86/653 EZ čl.2.(2)).⁴² Uputa 86/653 se ne odnosi na povremene transakcije o kojima jedna osoba pregovara ili ih zaključuje u ime druge osobe, odnosno ne odnosi se na osobe koje djeluju u svojstvu agenta sporedno (sekundarno).

Sklapanje ugovora o agenturi - Svaka strana ima pravo zahtijevati dobiti potpisani, pismeni dokument koji određuje uvjete agencijskog ugovora, uključujući kasnije dodane uvjete. Ugovorno isključenje ove obveze nema pravni učinak. Nasuprot ovome, državni (nacionalni) zakoni mogu odrediti da je agencijski ugovor nevaljan ako nije u pisanom obliku.⁴³

Obveze i prava trgovačkog zastupnika - U obavljanju svog posla trgovački zastupnik je dužan brinuti se o interesima nalogodavatelja i postupati sukladno dužnosti, savlasno i u dobroj vjeri. Trgovački agent je dužan uložiti adekvatne napore u

³⁸ C. Quigley (Barrister), *European Community Contract Law* (vol. I.), London, The Hague, Boston 1997, str. 42.

³⁹ M. Petrović, *Zastupnici i distributeri u pravu Evropske unije*, Zbornik radova *Pravo Evropske unije (Fizička i pravna lica)*, Udruženje za pravo Evropske unije (Centar za međunarodne studije), Beograd 1998, str. 332.

⁴⁰ Izraz "*self employed*" nije dovoljno razumljiv, jer iako se definicija izričito odnosi na samostalnog agenta, primjenjuje se na agenta koji je samostalan trgovac, kao i na agenta koji je trgovačko društvo a koje prema trećima odgovara svojom imovinom ograničeno ili neograničeno (ovisno o kojoj vrsti društva je riječ).

⁴¹ "*For the purposes of this Directives, "commercial agent" shall mean a self-employed intermediary who has continuing authority to negotiate the sale or the purchase of goods on behalf of another person, hereinafter called the "principal", or to negotiate and conclude such transactions on behalf of and in the name of the principal*".

⁴² Država članica može odlučiti da se Uputa 86/653 ne odnosi na one osobe čije se djelovanje kao trgovačkog agenta smatra sporednim po nacionalnom zakonu. Pri tome je važno oprezno ocijeniti stvarnu situaciju kako bismo odredili je li zastupnikovo djelovanje u svojstvu trgovačkog zastupnika uistinu osnovno, a druge djelatnosti sporedne, ili je obrnuto.

⁴³ Uputa 86/653 EZ čl. 13.(2).

pregovaranju i, kada je u prigodi, sklapati poslove za koje ima upute, prenijeti nalogodavatelju sve potrebne informacije koje su mu dostupne, kao i djelovati sukladno razumnim uputama svoga nalogodavatelja i izbjegavati klijente koji bi vjerojatno mogli preuzeti dugovanja koja je nemoguće naplatiti.⁴⁴ Agentovo ovlaštenje pregovarati u ime nalogodavatelja, njegovo posjedovanje uzoraka ili dionica, održavanje poslovnih prostorija i sredstava koje mu omogućuju učinkovitiji rad, sređivanje i procjena važnijih poslovnih informacija na njegovu području, procjena budućih zahtjeva i razvoja tržišta, te savjetovanje nalogodavatelja da se uključi (ili ne uključi) u oglašavajuće i promidžbene kampanje, mogu i trebaju biti detaljno uređene u ugovoru.⁴⁵ Kao što je nalogodavatelj obavezan informirati agenta o svim relevantnim činjenicama, te voditi odvojenu evidenciju za agente u svrhu njihova povremenog uvida i informiranja, tako je i agent obavezan voditi evidenciju i omogućiti nalogodavatelju uvid u nju te mu omogućiti nadgledanje i provjeru podataka i izvještaja.

Obveze i prava nalogodavatelja - U odnosu prema trgovačkom zastupniku nalogodavatelj ima obvezu djelovati savjesno i u dobroj vjeri. Nalogodavatelj mora osigurati trgovačkom zastupniku potrebnu dokumentaciju povezanu s robom koja je predmet njegova ugovora s trećim, pribaviti trgovačkom agentu informacije potrebne za zastupanje po ugovoru o zastupanju, te u razumnom roku obavijestiti agenta da će obujam transakcija biti znatno manji nego što bi agent očekivao u normalnim okolnostima.⁴⁶ Također, nalogodavatelj mora u razumnom roku obavijestiti agenta o svojem pristanku, odbijanju ili bilo kakvom neizvršenju posla koji je trgovački zastupnik osigurao za njega. Najvažnije je istaći da nalogodavatelj može zadržati slobodu odlučivanja o tome hoće li zaključiti s nekim ugovor ili izvršiti neki ugovor, te preuzeti obvezu koja slijedi iz agentova djelovanja. Te odredbe ugovorne strane ne mogu derogirati ugovorom.⁴⁷ Klausula koja se odnosi na negativne obrate u obujmu posla može uzrokovati teškoće za nalogodavatelja, od kojeg se time traži da pazi na agentovo tržište i obavještava ga o gore navedenim promjenama, inače krši ugovor i dužan je isplatiti naknadu, iako je često agent u boljem položaju od nalogodavatelja da procijeni situaciju.⁴⁸ Nalogodavatelj može poduzimati i druge radnje, čije izvršenje može biti ugovorom ograničeno ili prošireno: one uključuju besplatnu opskrbu uzorcima i literaturom o prodaji, pomoć pri istraživanju tržišta, oglašavanju ili promidžbi na agentovu području.

Naknada (provizija) - Ako ne postoji nikakav sporazum o plaćanju između stranaka, trgovački zastupnik ima pravo na naknadu kakvu trgovački zastupnici obično dobivaju (ovisno od sadržaja predmeta agencijskog ugovora) u mjestu obavljanja svojih djelatnosti, a ako nema uobičajene prakse, ima pravo na razumnu naknadu koja će se

⁴⁴ Uputa 86/653 EZ čl. 3.(2).

⁴⁵ A. Roney, *Appointing Commercial Agents in Europe*, Chichesters, New York, Brisbane, Toronto, Singapore 1996, str. 23.

⁴⁶ Uputa 86/653 EZ čl. 4.(2).

⁴⁷ Uputa 86/653 EZ čl. 5.

⁴⁸ Da bi se spriječile zloporabe, potrebno je pažljivo i precizno formulirati klauzule koje se odnose na nalogodavateljeve obveze.

odrediti na osnovi svih aspekata transakcije.⁴⁹ Agent može biti plaćen u cijelosti ili samo dijelom u proviziji. Ukoliko agent nije plaćen u cijelosti ili ukoliko nije plaćen ni dijelom u proviziji, na njega se ne primjenjuju odredbe čl. 7–12. Upute 86/653 EZ pošto se takva osoba (sukladno čl. 2. (1) Upute 86/653 EZ) i ne smatra zastupnikom. Naknadu zastupnik može primiti u obliku provizije ili redovite plaće, s time da u drugom slučaju nalogodavatelj može uzeti u obzir odredbe lokalnog radnog prava kao i primjenljive odredbe Upute 86/653 EZ.⁵⁰ Ako agencijski ugovor osigurava isplatu u obliku provizije, agent ima pravo na proviziju od trgovačkih poslova zaključenih u vremenskom razdoblju koje pokriva njegov ugovor, a koji su zaključili kao rezultat njegova djelovanja, ili kad je posao zaključen s trećom osobom koju je agent pridobio za klijenta u transakcijama te vrste. Države članice moraju također osigurati kroz nacionalno zakonodavstvo jednu ili dvije mogućnosti koje ovlašćuju agenta na proviziju, u poslovima zaključenim u vremenu koje pokriva agencijski ugovor. Agent mora imati pravo na proviziju u poslovima zaključenim (bez njegova sudjelovanja) u vremenu koje pokriva agencijski ugovor u kojem sudjeluju osobe iz posebnih zemljopisnih područja ili skupina klijenata, odnosno agent ima pravo na proviziju u poslovima u kojim sudjeluju osobe iz određenog područja ili skupina klijenata na koje on ima isključivo pravo.⁵¹ Naime, u slučaju *Georgios Kontogeorgas protiv Kartonpaka*,⁵² Sud pravde je zauzeo stav da trgovački agent koji je ovlašten djelovati na posebnom zemljopisnom području ima pravo na naknadu za poslove sklopljene s klijentima s tog područja, čak i ako su ti poslovi sklopljeni bez agentovog sudjelovanja. Pojam “klijenta koji pripada određenom području” određuje se na osnovi mjesta klijentovih stvarnih trgovačkih djelovanja (ako je klijent pravna osoba). Imajući u vidu da nalogodavatelj može imati nekoliko agenata koji djeluju na teritoriju jedne države članice, a svaki od njih djeluje u svom zemljopisnom području, važno je točno odrediti mjesto klijentovih trgovačkih djelovanja. Kada trgovačko društvo obavlja svoje trgovačke djelatnosti u različitim mjestima ili kada agent djeluje u nekoliko područja, mogu se uzeti u obzir i drugi čimbenici da bi se odredilo glavno područje djelovanja te transakcije, posebno mjesto gdje su se pregovori održavali ili gdje bi se trebali održavati u normalnim okolnostima, mjesto gdje je roba dostavljena i sjedište naručitelja robe. Pravo na proviziju može biti ukinuto samo i ukoliko ugovor između treće strane i nalogodavatelja nije izvršen i to bez ikakve krivnje nalogodavatelja. Svaku proviziju koju je agent već primio, mora vratiti ako mu je pravo na proviziju ukinuto. Kada je agent plaćen u cijelosti ili samo dijelom u proviziji, on ima pravo na proviziju u poslovima zaključenim poslije isteka agencijskog ugovora.⁵³

⁴⁹ Uputa 86/653 EZ čl. 6.(1).

⁵⁰ Folson, Lake, Nanda, *European Community Law after 1992*, Boston 1993, str. 169, navedeno prema M. Petrović, Isto, str. 333.

⁵¹ Uputa 86/653 EZ čl. 7.(2).

⁵² No. C-104/95 (1996) ECR I-6643; Navedeno prema: G. Bogaert, U. Lohmann (Editors), *Commercial Agency and Distribution Agreements*, The Hague, London, Boston 2000, str. 27.

⁵³ Uputa 86/653 EZ čl. 8.

- a) ako je za posao uglavnom zaslužan agent tijekom razdoblja koje pokriva agencijski ugovor i ako se poslu pristupilo unutar razumnoga vremenskog razdoblja po završetku agencijskog ugovora;
- b) ako je u skladu s uvjetima koji diktiraju pravo na proviziju, narudžba treće stranke stigla do nalogodavatelja ili agenta prije isteka ugovora.

U ovakvim okolnostima, ako je moguće isplatiti proviziju prethodnom agentu, novi ili zamjenski agent nema pravo na proviziju, osim ako je pravično u datim okolnostima podijeliti proviziju između dva agenta. Provizija mora biti isplaćena što prije i u slučaju postojanja jedne od sljedećih okolnosti:⁵⁴

- a) nalogodavatelj je izvršio transakciju,
- b) nalogodavatelj je trebao u skladu sa sporazumom s trećom strankom već izvršiti transakciju,
- c) treća stranka je izvršila transakciju.

Provizija treba biti plaćena najkasnije po izvršenju dijela posla treće stranke ili ako je treća stranka trebala izvršiti svoj dio posla, s tim da je nalogodavatelj izvršio dio koji je trebao izvršiti. Provizija mora biti isplaćena prije isteka posljednjeg dana mjeseca koji slijedi iza tromjesečja u kome je provizija dospjela. Nalogodavatelj mora dostaviti svom trgovačkom agentu obračun provizije prije isteka posljednjeg dana mjeseca koji slijedi iza tromjesečja u kome je provizija dospjela. Ovaj obračun mora prikazivati glavne sastavnice koje su korištene u izračunavanju iznosa provizije. Agent ima pravo zahtijevati sve informacije i uvid u izvratke računovodstvenih knjiga koje su dostupne nalogodavatelju i koje mu (agentu) trebaju radi provjere iznosa provizije koja mu pripada. Agencijski sporazumi ne smiju derogirati ove odredbe na štetu agenta.⁵⁵

Trajanje i prestanak ugovora o agenturi - Ugovor o agenturi može biti sklopljen na određeno ili neodređeno vrijeme. Ugovor sklopljen na određeno vrijeme prestaje istekom tog vremena. Ugovor sklopljen na određeno vrijeme automatski postaje ugovor na neodređeno vrijeme, ako po isteku ugovora obje strane nastave ispunjavati ugovorne obveze kao da nije istekao rok na koji je ugovor sklopljen.⁵⁶ Ugovor na neodređeno vrijeme (tj. kada vrijeme trajanja ugovora nije određeno ugovorom) svaka strana može uvijek otkazati. Priopćenje otkaza se mora dati u roku od jednog mjeseca u prvoj godini ugovora, dva mjeseca u započetoj drugoj godini ugovora, tri mjeseca za započetu treću godinu i za sljedeće godine. Stranke se ne mogu dogovarati o rokovima kraćim od tih rokova. Mogu se dogovarati o dužim rokovima od navedenih, ali rok ne smije biti kraći za nalogodavatelja nego što je za agenta. Ove odredbe jednako se primjenjuju i na ugovor na određeno vrijeme ako su ovi prerasli u ugovore na neodređeno vrijeme, pod uvjetom da se ranije dogovoreni rok trajanja ugovora mora uzeti u obzir pri izračunavanju roka priopćenja otkaza. Ništa u Uputi 86/6537 EZ ne utječe na primjenu nacionalnih zakona koji jamče trenutno okončanje agencijskog ugovora zbog nemogućnosti izvršenja čitave ili samo dijela obveze⁵⁷ ili zbog izvanrednih okolnosti.⁵⁸

⁵⁴ Uputa 86/653 EZ čl. 10.(1)

⁵⁵ Uputa 86/653 EZ čl. 12.(3)

⁵⁶ Uputa 86/653 EZ čl. 14.

⁵⁷ Uputa 86/653 EZ čl. 16.(a)

⁵⁸ Uputa 86/653 EZ čl. 16.(b)

Naknada štete - Država članica mora poduzeti potrebne mjere da osigura agentu naknadu izgubljene dobiti ili naknadu stvarne štete po završetku ugovoru po Uputi 86/653 EZ.⁵⁹ Pravo na ovu naknadu također se primjenjuje u slučaju okončanja agencijskog ugovora smrću agenta.⁶⁰ Kada postoji mogućnost naknade izgubljene dobiti, agent ima pravo na naknadu ako i uolikoj mjeri je priskrbio nove klijente nalogodavatelju, ili je bitno povećao obujam posla s postojećim klijentima, te ako nalogodavatelj nastavlja ostvarivati dobit od posla s takvim klijentima. To uvjetuje isplatu izgubljene dobiti pravično uzimajući u obzir sve okolnosti i osobito proviziju koju agent gubi od posla s takvim klijentima. Iznos naknade izgubljene dobiti ne smije prekoračiti iznos koji bi agentu pripao u razdoblju od jedne godine po izračunatom prosjeku naknade u proteklih pet godina. Ako je ugovor kraći od pet godina, izračunava se prosjek naknade za vrijeme trajanja datog ugovora. Isplata naknade štete za izgubljenu dobit ne sprječava agenta da ostvari pravo naknade za stvarnu štetu. Ako postoji mogućnost naknade, agent ima pravo na naknadu štete koju je pretrpio kao posljedicu okončanja odnosa s nalogodavateljem. Šteta se mora platiti osobito ako do okončanja dođe u okolnostima zbog kojih agent gubi proviziju koju bi izvršenjem agencijskog ugovora pribavio, a osigurava klijentu bitnu dobit vezanu s agentovim djelovanjem i/ili ako se ne bi isplatili agentovi troškovi i izdaci koje je on imao pri izvršavanju agencijskog ugovora po nalogodavateljevim savjetima i uputama. Stranke ne smiju zanemariti zahtjev za određivanje naknade ili odštete agentu prije isteka njegova agencijskog ugovora. Međutim, agent gubi pravo na naknadu i odštetu ako po Uputi 86/653 EZ u roku od jedne godine poslije okončanja ugovora ne obavijesti nalogodavatelja da će tražiti naknadu štete za izgubljenu dobit ili naknadu stvarne štete.

Agent nema pravo na naknadu za izgubljenu dobit i naknadu štete u slučaju:⁶¹

- a) ako je klijent otkazao agencijski ugovor zbog agentove krivnje koja bi i po nacionalnom pravu dovela do trenutnog okončanje ugovora;
- b) ako agent otkáže ugovor, osim ako je otkazivanje opravdano okolnostima kojima je pridonio nalogodavatelj, odnosno ako je ugovor raskinut zbog životne dobi, nemoći ili bolesti trgovačkog zastupnika (agenta), zbog čega se ne može tražiti od agenta da odgovorno nastavi svoje djelovanje;
- c) ako u dogovoru s nalogodavateljem agent prenese svoja prava i obveze koje ima po agencijskom ugovoru na neku drugu osobu;

Sporazumi o ograničenju poslovnih transakcija trgovačkog agenta koje uslijede po okončanju ugovora vrijede samo ako su zaključeni u pisanu obliku i ako su vezani uz određeno zemljopisno područje ili skupinu klijenata ili zemljopisno područje povjereno agentu i vrstu robe na koju se odnosi agencijski ugovor. Takvo ograničenje ne vrijedi više od dvije godine po okončanju agencijskog ugovora.

Nacionalne mjere implementacije Upute 86/653 EZ - Države članice EU su imale obvezu do 1. siječnja 1990. godine (Italija do 1. siječnja 1993. godine, Irska i Ujedinjeno Kraljevstvo do 1. siječnja 1994. godine) poduzeti određene mjere i donijeti

⁵⁹ Uputa 86/653 EZ čl. 17.(1)

⁶⁰ Uputa 86/653 EZ čl. 17.(4)

⁶¹ Uputa 86/653 EZ čl. 18.

odgovarajuće propise ili uskladiti već postojeće propise o trgovačkim zastupnicima s Uputom 86/653 EZ. U skladu s time, npr:

1. Trgovačko zastupanje u **Austriji** danas je regulirano **Zakonom o trgovačkim zastupnicima**⁶² (*Handelsvertretergesetz 1993* – HVertG) iz 1993. godine,⁶³ a koji je donesen u skladu s Uputom 86/653 EZ.⁶⁴ Ovaj zakon je zamijenio prethodni Zakon o trgovačkim zastupnicima iz 1921. godine (s izmjenama iz 1960. godine).⁶⁵ Čl. 1. Zakona o trgovačkim zastupnicima sadrži definiciju trgovačkog agenta. Po toj odredbi, svaka osoba (fizička ili pravna) koja je na trajnoj osnovi ovlaštena od nekoga pregovarati ili sklapati trgovačke ugovore i druge pravne poslove, izuzev ugovora koji uključuju nekretnine, uime i za račun principala i čije je djelovanje samostalno i za naknadu, smatra se trgovačkim agentom. Odredbe o trgovačkom zastupanju se odnose na sve kategorije i oblike trgovačkog zastupanja gdje su robe i usluge uključene. Međutim, te odredbe se ne odnose na ugovore o osiguranju i poslove s nekretninama, koje obavljaju agenti za nekretnine, koji su izričito isključeni iz definicije trgovačkog agenta.

2. Odnosi trgovačkog zastupanja u **Francuskoj** danas su regulirani **Zakonom (br. 91 - 593)** od 25. lipnja 1991. godine,⁶⁶ a koji zamjenjuje Uredbu br. 58-1345 od 23. prosinca 1958. Zakon iz 1991. provodi Uputu 86/653 EZ u Francuskoj. Međutim, proturječnosti između teksta i cilja Zakona iz 1991. i Upute 86/653 EZ su vidljive. Između 28. lipnja 1991. i 31. prosinca 1993. na odnose trgovačkog zastupanja usporedno su se primjenjivale odredbe Uredbe od 23. prosinca 1958, koja se primjenjivala na poslove koji su zaključeni prije stupanja na snagu zakona iz 1991. koji se odnosi na sve ugovore o trgovačkom zastupanju sklopljene nakon 28. lipnja 1991. Od 1. siječnja Zakon iz 1991. (uključujući Uredbu br. 92 - 506. od 10. lipnja 1992.)⁶⁷ koja poboljšava Uredbu od 23. prosinca 1958) regulira sve ugovore o trgovačkom zastupanju bez obzira na vrijeme njihova zaključenja.⁶⁸ Zakon iz 1991. (kao i Uredba od 23. prosinca 1958) određuje trgovačkog agenta (*agent commercial*) kao (fizičku ili pravnu osobu) profesionalca (samostalnog zastupnika) čija je osnovna aktivnost pregovaranje i, po mogućnosti, sklapanje ugovora uime i za račun industrijalaca, obrtnika, trgovaca ili, u nekim slučajevima, drugih trgovačkih zastupnika. Agenti koji se bave osiguranjem, putničke agencije, kao i agencije koje se bave nekretninama, ne smatraju se trgovačkim agentima.

⁶² ~~Važno je napomenuti da je Austrija jedna od prvih država u kojoj je zakonska zaštita~~ trgovačkog zastupnika unijeta u poseban zakon.

⁶³ Stupio na snagu 1. ožujka 1993.

⁶⁴ Odredbe o zastupanju austrijskog Građanskog i Trgovačkog zakonika su i dalje primjenjive. Opširnije: R. Krilyszyn, H. Schatzmann, *Austria – Agency and Distribution Agreements* (Editor A. Jausá), London, Dordrecht, Boston 1994, str. 23 – 27.

⁶⁵ Vidi: R. Jahn, *The Commercial Laws of Austria*, Dobbs Ferry, New York 1966, str. 15 – 18.

⁶⁶ Službene novine Francuske od 27. lipnja 1991.

⁶⁷ Službene novine Francuske od 12. lipnja 1992.

⁶⁸ Opširnije: G. Kling, *France – Agency and Distribution Agreements* (Editor A. Jausá), London, Dordrecht, Boston 1994, str. 89 – 90.

3. Pravni pojam "agency" u zemljama anglosaksonskoga pravnog kruga (SAD, Ujedinjeno Kraljevstvo - UK⁶⁹ i dr.) ima dosta širok sadržaj jer obuhvaća širok krug pravnih odnosa i bitno se razlikuje od pojma zastupanja u kontinentalnoeuropskom pravu, gdje zastupnik radi u ime i za račun zastupanog. Kao skup različitih pravnih odnosa *agency* predstavlja originalnu pravnu tvorevinu, tipičnu za *common law*.⁷⁰ Razlike između *common lawa* i europskog kontinentalnog prava na području zastupstva (*agency*) su izraženije nego na većini drugih pravnih područja.⁷¹ Pojam agenta u zemljama *common lawa* ni pravno, ni sadržajno, a niti gospodarski ne odgovara pojmu zastupnika bosanskohercegovačkog prava i drugih prava kontinentalnoeuropskog pravnog kruga. Pravni pojam "agency" je širi od pojma zastupanja u našem pravu, te obuhvaća mnoge oblike djelovanja za drugog (zastupanje, posredovanje, komisijon i sl.) i označava svako poduzimanje pravnih poslova koje ima učinke prema osobi koja u njemu nije sudjelovalo.⁷² *Agency* predstavlja opći institut ugovornog prava i u isto vrijeme poseban ugovor.⁷³

Da bi se razumjela trenutna situacija glede zastupanja u zakonodavstvima zemalja *common lawa*, a posebno u zakonodavstvu UK-a, važno je shvatiti da prije nego je Uputa 86/653 EZ proizvela učinke, u UK-u je bilo malo propisa koji su primarno uređivali ugovor o agenturi, odnosno "agency" nije cjelovito uređena propisima, nego sadržaj tog prava proizlazi iz ugovora među strankama, običajnog prava (*common law*) i sudske prakse (*case law*).⁷⁴ Od 1. siječnja 1994. zakon je izmijenjen, te su nove odredbe zatekle one koji su se navikli na prethodno stanje.⁷⁵ Odnosi između nalogodavatelja i agenta (ako spadaju pod odgovarajuću definiciju) reguliraju se pravilima "Commercial Agents (Council Directive) Regulations 1993" (SI 1993/3053, SI 1993/3173, SI 1998/2868) putem kojih su odredbe iz Uputa 86/653 EZ stupile na snagu u UK-u.⁷⁶

⁶⁹ Ujedinjeno Kraljevstvo je službeni naziv za ovu članicu Europske unije, sastavljenu od Engleske, Škotske, Velsa i Sjeverne Irske, dok je Velika Britanija termin koji obuhvaća Englesku, Škotsku i Vels.

⁷⁰ "Tako se kao primjer *agency* najčešće navodi djelovanje agenata (brokera i faktora) u trgovini, zastupanje muža od strane žene kod troškova domaćinstva, zastupanje klijenata u pravosuđu od strane solicitora, ugovaranje kapetana broda za potrebe pošiljke, poslovanje ortaka kod trgovačkog društva *partnership* i drugo". M. Trajković, *Pravni odnosi kod komisijone kupovine i prodaje u našem i uporednom pravu*, Beograd 1969. str. 123; Vidi: J. I. Pickering, F. D. Bateson, *The Commercial Laws of England*, Dobbs Ferry, New York 1966, str. 11.

⁷¹ G. Eörsi, *Two problems of the unification of the law of agency* (Law and international trade), Frankfurt 1973, str. 83.

⁷² Vidi: M. P. Furmston, *Cheshire and Fifoot's Law of Contract*, London 1976, str. 454 – 456.

⁷³ G. H. Treitel, *An Outline of the Law of Contract*, London 1979, str. 257.

⁷⁴ Obilježje propisa koji djelomično uređuju odnose zastupanja je nedovoljna zaštita agenta, a poseban interes glede zaštite nalogodavatelja od protupravnog djelovanja agenta.

⁷⁵ A. Roney, Isto, str. 15.

⁷⁶ Opširnije: P. Birks (Editor), *English Private Law* (Chapter 9. - Agency and representation), Oxford 2000.

IV. Zaključak

Budući da je jedan od temeljnih ciljeva i zadataka Europske unije usklađivanje prava unutar Unije, ova europska *sui generis* integracija ima važne zadaće i na području ugovornog prava. U cilju jamčenja slobode tržišne utakmice i osiguranja temeljnih prava i sloboda u Europskoj uniji, harmonizira se europsko ugovorno pravo, pa time i pravila o zastupanju u državama članicama Europske unije, ali i na posredan način i u državama koje nisu članice tog vrlo specifičnog entiteta. Razlike u nacionalnim zakonima glede trgovačkog zastupanja u velikoj mjeri su otežavale zaključivanje i djelovanje ugovora trgovačkih zastupnika, kao što su utjecale i na sigurnost transakcija i na teži položaj agenta u odnosu na nadležnog zastupnika.

Najznačajniji pravni instrumenti i postupci za izjednačavanje propisa država glede zastupanja su: Upute Vijeća Europske unije za izjednačavanje prava država članica, međunarodne konvencije, odnosno ugovori između država članica Europske unije, "restatemens", kao i Opća načela ugovornog prava, koja su rezultat rada Komisije za ugovorno pravo, te rad UNIDROIT-a (*Međunarodni institut za unifikaciju privatnog prava*). Uputa 86/653 EZ pridonosi izjednačavanju i usklađivanju nacionalnih zakona, pravila i upravnih odredaba koji se tiču odnosa trgovačkih zastupnika i njihovih nadležnog zastupnika. Također, Načela europskog ugovornog prava, koja služe kao osnova za europski zakonik ugovornog prava i koja su odgovor na potrebu za cjelovitom infrastrukturom ugovornog prava za čitavu Europsku uniju, pridonose stvaranju djelotvornog stupnja usklađenosti i međusobne neproturječnosti odredaba o zastupanju u nacionalnim ugovornim pravima. Navedeni pravni instrumenti i postupci europskog ugovornog prava, te posebne pravne tehnike primjene tih pravnih propisa unutar pravnih sustava zemalja članica, važne su za izjednačavanje propisa koji se odnose na ugovor o zastupanju u nacionalnim pravima država koje nisu članice Unije. Stoga će ova rješenja koja postoje u pravu Europske unije nesumnjivo imati značajnog utjecaja i na budući razvoj instituta zastupstva u bosanskohercegovačkom pravu.

HARMONISATION OF EUROPEAN UNION MEMBER STATES PROVISIONS IN THE FIELD OF REPRESENTATION

Summary

Community law legal institutes and proceedings, and it's special legal application techniques have great significance for the unification of to date agency provisions of EU Member States, as well as the harmonization of EU Member States agency provisions with the new, original solutions of European Union Law. «Constitutional guarantee» of the right to free competition on Single Market as incorporated in Treaty of Rome provisions, is a «constitutional» base for providing agency relations with appropriate legal institutes and proceedings of community law. This research paper elaborates basic properties of single legal institutes and proceedings of community law with special review on *Council Directive 86/653/EEC of 18 December 1986 on the coordination of the laws of the Member States relating to self-employed commercial agents*. Author argues that it is in BH's greatest interest to harmonize it's to date provisions on agency with the new solutions of community law.